

Голові спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01
доктору економічних наук, професору Тарангул Л. Л.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Москаленко Наталії Віталіївни
на тему «Система фінансового моніторингу України
та перспективи її розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження. Проблеми відмивання злочинних доходів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищенні вже тривалий час є надзвичайно актуальними як на міжнародному рівні, так і у межах окремих національних економік. Незважаючи на великі зусилля, спрямовані на запобігання цим загрозливим явищам, ефективність системи боротьби з ними у світі є ще недостатньо високою, що вимагає вдосконалення методичних основ та способів організації протидії, посилення заходів контролю, інтенсифікації обміну набутим досвідом, підвищення кваліфікації кадрів у цій сфері та ін.

В умовах трансформації економіки України та процесу її інтеграції з міжнародними фінансовими системами боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму набуває особливого значення, оскільки виступає стратегічним напрямом забезпечення фінансової безпеки держави, підтримання стабільності та цілісності фінансової системи, довіри до неї з боку економічних суб'єктів. Тому необхідно аналізувати проблеми і слабкості такого виду організаційного втілення державного фінансового контролю, як система фінансового моніторингу (СФМ), що функціонує у нашій країні, постійно її розвивати й вдосконювати.

Отже, тема дисертаційного дослідження Н. В. Москаленко, в якому здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання, пов'язаного з поглибленим науково-теоретичними основами фінансового моніторингу та вдосконаленням системи фінансового моніторингу України, є,

Університет державної
фіскальної служби України
СВРД 27.855.01
Вх. № 226
«24» лютого 2016 р.

безумовно, актуальною, а саме дослідження – своєчасним та таким, що має суттєву практичну значущість.

Зв`язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Тематика дисертаційного дослідження відповідає пріоритетним напрямам державної політики України та науковим програмам національного значення.

Дисертаційне дослідження Н. В. Москаленко виконувалося у рамках науково-дослідної роботи Національного університету державної податкової служби України (на даний час – Університет державної фіскальної служби України) «Діяльність банківських установ України в умовах трансформаційної економіки» (номер державної реєстрації 0107U005845), де автором запропоновано методичний підхід до оцінки рівня ефективності системи фінансового моніторингу у банківських установах.

Ступінь обґрутованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна.

Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, базується на використанні наукової методології та застосуванні сучасних прийомів проведення досліджень. Достовірність також підтверджується вивченням широкого кола праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики системи запобігання та протидії легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму, використанням статистичних матеріалів, аналітичних оглядів, іншої важливої інформації, що була кваліфікована опрацьована і систематизована.

Мета дисертаційного дослідження відображає обрану тему роботи. Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно. Зміст сформульованих наукових завдань структурно-логічно узгоджений, їх кількість можна вважати достатньою для розкриття обраної теми дисертації і досягнення поставленої мети.

Висновки дисертації є логічно обґрутованим підсумком виконаної роботи, у повній мірі відображують основні положення проведеного

дослідження та перспективні напрями їхнього впровадження. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість.

Запропоновані в роботі методичні підходи є обґрунтованими та такими, що дозволяють проводити необхідні розрахунки. Основні наукові положення сформульовано коректно, по кожному з них визначено наукові результати, сутність їх новизни та її ступінь.

Роботу Н. В. Москаленко позитивно характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Висновки за кожним з розділів дисертаційної роботи та загальні висновки аргументовані. Важливим, з точки зору логіки дослідження та обґрунтованості висновків, є і внутрішній зв'язок між розділами дисертації. Теоретичні положення дисертації ілюструються фактичним матеріалом.

При підготовці дисертаційної роботи автор орієнтувався на сучасну методологію наукових досліджень, що підтверджується застосуванням широкого спектру методів опрацювання інформації: теоретичного узагальнення - для дослідження сутності легалізації доходів злочинного походження та змісту фінансового моніторингу; абстракції, індукції та дедукції, класифікації та порівняння, а також історичного - для аналізу формування та розвитку систем фінансового моніторингу; спеціально-наукові методи: економіко-статистичні – у процесі аналітичної оцінки ефективності системи фінансового моніторингу та комплаєнс-аналізу; табличний – для узагальнення показників; графічний – для забезпечення наочного сприйняття інформації.

Обґрунтованість отриманих результатів дослідження підтверджується їх оприлюдненням у вітчизняних наукових фахових та зарубіжних виданнях, а також їх практичною реалізацією. Основні положення дисертаційної роботи отримали позитивну оцінку на 16 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях з широкою географією проведення, які відбулися впродовж 2007–2016 років у таких містах, як Ірпінь, Київ, Мінськ, Полтава, Суми, Харків, Черкаси та ін.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна. Наукова новизна результатів, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, визначається особистим авторським підходом до виявлення та вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у розробленні зasad вдосконалення системи фінансового моніторингу України.

Безсумнівним здобутком автора є розроблення науково-методичного підходу до комплаенс-аналізу діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, сутність якого полягає у встановленні міри відповідності здійснюваних ними моніторингових процедур нормам чинного законодавства (с. 165-174), що дозволить підвищити ефективність державного фінансового контролю у системі фінансового моніторингу, а також зменшити ризики діяльності, зокрема, фінансових установ.

До наукового доробку автора слід віднести поглиблення трактування економічної сутності процесів легалізації злочинних доходів, що базується на трикомпонентній основі (майновій, фінансово-правовій та економіко-процедурній) (с. 21-24), що буде сприяти кращої ідентифікації цього явища у діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема, фінансових установ. Варто також зазначити розвиток наукових підходів до розуміння поняття «система фінансового моніторингу» (с. 47-51), яке пропонується розглядати комплексно – з економіко-правової, організаційно-інституційної, функціональної та цільової точок зору, що відкриває більш широкі перспективи для розробки заходів щодо її удосконалення.

Вагомим результатом дослідження варто визнати вдосконалення методики інтегрального оцінювання ефективності системи фінансового моніторингу, що забезпечує повноту врахування індикаторів оцінки, їх логічний взаємозв'язок та адекватність результатів (с. 93-98). У перспективі, застосування такої методики може надати важелі впливу на покращення діяльності окремих складових СФМ.

Схвальної оцінки заслуговує дослідження автором проблем забезпечення ефективності діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу через створення служби комплаєнс та визначення основоположних зasad її діяльності (с. 155-161). Змістовним й достатньо оригінальним є проведений дисертантом аналіз ризиків заличення фінансової установи, зокрема, банку у процесі легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (с.115-120), де традиційні ризики банківської діяльності розглядаються крізь призму фінансового моніторингу.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та основних публікацій здобувача дозволяє стверджувати, що наукові положення, сформульовані автором особисто, відображають його внесок у розвиток теоретичних зasad та практичних аспектів системи фінансового моніторингу та характеризуються науковою новизною.

Практичне значення і впровадження результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені у дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, вони можуть знайти застосування як у подальших дослідженнях, так і у практичній діяльності.

Запропоновані напрями підвищення ефективності системи фінансового моніторингу орієнтовані на розвиток її інституційних та організаційних зasad в умовах посилення ризиків легалізації злочинних доходів. Результати дисертаційної роботи Н. В. Москаленко були використані у діяльності Державної служби фінансового моніторингу України під час проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму для визначення індикатора для поточного контролю за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу; у діяльності ПАТ «Платинум Банк» використано науково-методичний підхід до забезпечення ефективності фінансового моніторингу на рівні банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу; у діяльності ТОВ «Консалтингова компанія «Сідкон»

використовується методика комплаєнс-аналізу в процесі консультування клієнтів з питань здійснення фінансового моніторингу.

Окремі теоретичні та методичні положення дисертації використані в освітньому процесі Університету державної фіскальної служби України при викладанні дисциплін «Система фінансового моніторингу», «Управління процесами фінансового моніторингу в банку», «Міжнародна система фінансового моніторингу».

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у 36 працях загальним обсягом 11.49 друк. арк., у тому числі: у двох розділах двох колективних монографій, 16 статтях у наукових фахових виданнях, з яких три опубліковано у виданні, що включено до міжнародних науково-метрических баз, зокрема, Scopus, у двох зарубіжних виданнях, у 16 публікаціях у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Аналіз публікацій за темою дослідження дає підстави стверджувати, що вони достатньою мірою відображають основні положення дисертації та автореферату. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок здобувача відображені повною мірою. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України. Публікації автора здійснено у період 2007-2016 років, що свідчить про поступовість формування наукових результатів, і мають широку географію (Дніпропетровськ, Донецьк, Ірпінь, Київ, Львів, Одеса, Ужгород).

Оцінка оформлення дисертації та змісту автореферату. Дисертація написана державною мовою. Мова дисертаційної роботи чітка, грамотна, стиль викладення матеріалу є науковим і має переконливий характер. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел й додатків. Дисертація має загальний обсяг 254 стор.

У цілому, робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем

подачі матеріалу, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Робота побудована за цілісною схемою, окрім підрозділи логічно пов'язані між собою, що забезпечує комплексний підхід. Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, спираються на аналіз процесів у системі фінансового моніторингу України, що відбуваються на мікро- та макрорівнях, вдало ілюструються фактичним матеріалом. Дисертація містить достатню кількість таблиць і рисунків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації або внесені у додатки.

Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації. В авторефераті у повній мірі розкрито всі наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Автореферат оформленний згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України і не містить інформації, яка не була розглянута у дисертаційної роботі.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Оцінюючи дисертаційне дослідження Н. В. Москаленко, в цілому, досить позитивно, можна вказати на деякі дискусійні положення роботи і висловити певні зауваження.

1. У сучасних умовах система фінансового моніторингу України охоплює запобігання та протидію легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Крім того, її суб'єктами на первинному рівні є не лише фінансові установи та інші організації, що здійснюють фінансові операції, а і так звані спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Не заперечуючи того, що саме легалізація злочинних доходів є найбільшою проблемою України у цій сфері, а також того, що саме банки є найдієвішими учасниками системи фінансового моніторингу, доцільно зауважити, що автору варто було б більш чітко окреслити межі свого дослідження, у той же час зазначивши загальні засади функціонування інших складових СФМ.

2. Достатньо побіжно у дисертації розглядаються питання ідентифікації та верифікації клієнтів (с. 52, 62, 82), що є важливою складовою процесів фінансового моніторингу. Робота значно виграла б, якби автор висловив своє бачення вдосконалення методів ідентифікації найбільш ризикованих груп клієнтів суб'єктів первинного фінансового моніторингу (публічних діячів, компаній з непрозорою структурою власності, неприбуткових та благодійних організацій та ін.).

3. Статистичні дані, наведені у дисертаційному дослідженні, охоплюють період до 2014 року. Враховуючи, що дисертація доопрацьовувалася наприкінці 2016 року, а захищається у 2017 р., доцільним було б включення і аналіз звітних даних за 2015 рік, тим більше, що це перший рік роботи системи фінансового моніторингу України за новим Законом «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

4. На наш погляд, занадто багато матеріалу, що має публіцистичний характер, подано стосовно опису історичних умов виникнення феномену легалізації доходів злочинного походження та деталізації етапів його розвитку (с. 12-15), а також визначення сутності комплаенсу як такого, без прив'язування його безпосередньо до проблеми протидії легалізації доходів та фінансування тероризму (с. 144-147).

5. Пропонуючи розширити повноваження Державної служби фінансового моніторингу України (ДСФМУ) таким, як досудове розслідування фактів легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму (с. 61), і, відповідно, змінити його тип як підрозділу фінансової розвідки з адміністративного на змішаний, автор не наводить достатньо переконливих аргументів цього з точки зору економічної та операційної доцільності. Здобувачем не аналізується, у зв'язку з цим, наявна пропозиція щодо об'єднання таких державних органів, як ДСФМУ та податкова міліція з утворенням єдиної Служби фінансових розслідувань.

6. Визначаючи перспективи розвитку системи фінансового моніторингу в Україні, дисертанту доцільно було приділити увагу не лише вже наявному досвіду функціонування таких систем у зарубіжних країнах (підрозділ 1.3), а і напрямам їх розвитку і вдосконалення, зокрема, на теренах Європейського Союзу відповідно до Четвертої директиви ЄС щодо протидії відмиванню коштів

Утім, відмічені недоліки не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження Н. В. Москаленко, яке в межах визначених автором цілей і завдань є цілісною й завершеною працею. Теоретичні, аналітичні і прикладні положення дисертації, у цілому, відзначаються належним рівнем обґрунтування і достатньою переконливістю.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Подана дисертаційна робота є завершеним актуальним дослідженням, що має суттєву практичну значущість й виконано на високому теоретичному рівні. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо поглиблення теоретичних уявлень стосовно системи фінансового моніторингу та визначення перспектив її розвитку в Україні.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, зокрема, такому напряму досліджень, як «Державний фінансовий контроль і аудит, фінансовий моніторинг», а також профілю спеціалізованої вченої ради Д 27.855.01 в Університеті державної фіiscalної служби України.

За значущістю отриманих результатів, а також структурою, змістом та оформленням дисертаційна робота Москаленко Наталії Віталіївни на тему «Система фінансового моніторингу України та перспективи її розвитку» повністю відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій

згідно з пунктами 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Автор дисертаційного дослідження – Москаленко Наталія Віталіївна – заслужовує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

Блоу

С. Б. Єгоричева

